

negatieve ervaringen die met name sommige zorgontvangers daarmee hebben opgedaan. Niettemin pleit ze voor eerherstel van de caritas. Bij alle beperkingen werd die door de zusters uitgeoefend in een tijdvak waarin er een schreeuwende behoefte aan bestond en waarin alternatieven veelal ontbraken. In de beoordeling mag niet vergeten worden dat de zusters zorg aan anderen aanboden 'om de liefde Gods', dus zonder salaris. Zij leefden onder de drievoudige gelofte van gehoorzaamheid, celibaat en armoede. De zusters werkten zes dagen in de week, het hele jaar door, op acht dagen retraite na. Vacanties waren er niet. Als vergoeding namen ze genoegen met kost, kleding en inwoning, alles op minimumniveau. De enige 'luxe' die de zusters gegund werd, bestond uit dagelijkse tijd om zich te bezinnen en gezamenlijk hun motivatie op peil te houden.

Op deze manier werd niet alleen een in de negentiende en vroege twintigste eeuw hoognodige opvang verzorgd voor kinderen, zieken en ouderen, maar ook een bijdrage geleverd aan de ethiek van de zorg. Dat de opvattingen daarover sinds de negentiende eeuw radicaal veranderd zijn, is evident. Als het aankomt op verdelingsvraagstukken zijn rechten een beter instrument gebleken dan liefdadigheid oude stijl. Het 'liefdewerk' van een eerdere fase in de zorg aan de vergetelheid prijs te geven zou echter niet terecht zijn. Met haar boek heeft Van Heijst een onderbelicht aspect van de sociale geschiedenis van Nederland een verdiende plaats in de historiografie gegeven. —

¶ J.M. Vermeulen, *Het hoogste ambt. Uit het leven van ds. A.D. Muilwijk*, Kampen: De Groot Goudriaan, 2003, 286 pag..

ISBN 90-6140-857-1. Prijs € 22,95.

¶ Lodewijk Winkeler (Nijmegen)

¶ Na jarenlang meubelstoffeerder te zijn geweest werd A.D. Muilwijk lerend ouderling en vervolgens dominee van de Oud Gereformeerde Gemeente te Dordrecht. Hij stierf in 1993 op 55-jarige leeftijd. Evenals de andere delen in deze reeks levensverhalen van oud-gereformeerde dominees (dit deel is het negende) geeft deze biografie voornamelijk de ontwikkeling in het geloofsleven van de hoofdpersoon en zijn prediking weer, en doet sterk denken aan de minstens zo onkritische, negentiende

eeuwse rooms-katholieke hagiografieën. Voor zover andere lezers dan oud-gereformeerden zich in deze biografie zouden willen verdiepen, wordt hun inlevingsvermogen wel zwaar op de proef gesteld doordat niet alleen de talrijke en uitvoerige citaten, maar ook de lopende tekst bol staan van het wel heel specifieke bevindelijke taalgebruik ('Hij bepaalde zijn gehoor bij Openb. 14:13'). —

SIGNALEMENT

¶ André Bouwman, Ellen Krol [samenstelling], Peter Zonneveld [inleiding], *De Beetscollectie te Leiden. Inventaris van papieren en drukken uit het bezit van Nicolaas Beets (1814 - 1903) berustende in de Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*. Leiden 2003. 443 blz. ISBN 90 74204-11-2. Prijs € 40,00.

¶ Derk Jansen

¶ Hij ligt lekker in de hand en valt goed open, deze inventaris. Daarnaast is hij mooi uitgevoerd en wordt hij bekwaam ingeleid door Peter van Zonneveld. De inventaris bevat: Algemene correspondentie (24 nummers), met onder andere brieven van en aan leden van het Koninklijk huis, Personalialia (27), Theologie (33), Belletrie (59), Taal- en Letterkunde (21), Varia (25), Familie (86), Documentatie (16). De afdeling Theologie bevat o.a. preken, een dossier betreffende de zending, diverse religieuze kwesties, waaronder een dossier over het tijdschrift *Ernst en Vrede*, predikantschappen (Heemstede en Utrecht) en beroepen naar Middelburg, Rotterdam en Den Haag, collegedictaten. Veel materiaal dus voor een kerkhistoricus van de nieuwste tijd. Zelf bezig zijnde met een artikel over prinses Marianne, was deze uitgave een eye-opener. Het boek is rijk geïllustreerd en bevat de noodzakelijke registers. Aanbevolen dus.